

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

De kerk uitgesproken

In zijn eerste hoofdstuk vanaf vers 21 tot vers 28 vertelt Marcus ons van een verschrikkelijke ontmoeting die Jezus heeft op een Sabbath in Kapernaums synagoge.

Het gedeelte waarin Marcus ons dit verhaal staat in een groter geheel. Waarschijnlijk kunnen we er boven zetten: Eén dag in Jezus' leven.

Kapernaums' Synagoge in de morgen.
Petrus' schoonmoeder daarna.

In de avond komen de inwoners met zieken en bezetenen.

Diep in de nacht gaat de Heer naar een eenzame plaats om te bidden.

Van deze drukke dag tekent de evangelist ons hier de eerste uren.

Wanneer ik U nu — op één of andere herengymnastiek — zou vragen. Wat deed Jezus eens in Kapernaums' synagoge? Zonder mankeren — naar ik hoop — zou dan het antwoord wezen: „Daar heeft de Heer een bezetene eens genezen”.

Iedere jury zou U een punt moeten geven.

Dat antwoord is goed... en toch... radicaal fout.

Wanneer Marcus ons dit, in zijn Evangelie eerste, wonder tekent van de Heer, wijst hij ons een andere weg.

Niet de genezing gaat voorop, maar Jezus' WOORD.

Op de sabbath in de synagoge LEERDE Hij.

Wanneer wij Jezus' wonderen willen verstaan, zullen wij ze moeten verstaan in het verband van Zijn Woord.

Dat woord van Jezus. Rekent U maar dat het indruk heeft gemaakt. Wat komen we het vaak tegen... de schare staat verbaasd, verslagen. Jezus leert!

Ze waren gewend in de synagoge, dat na de vastgestelde gedeelten de schriftgeleerden kwamen met hun kabbelende-woordenstromende-wetsparagrafen. Splinterige overleveringen vaak. Wie een dergelijk man eens fijn wilde pluimstrijken noemde hem een potdichte waterbak waaruit geen druppel verloren gaat.

Dan komt JEZUS!

Bij ZIJN leer staan allen verbaasd.

Voor EEN keer breekt de voortkabbelende woordenstroom van wetgeleerden af..... JEZUS brengt Zijn boodschap.

Op DIE boodschap raakt de boel op stelten. Er komt in de synagoge geschreeuw.

Een man — Marcus zegt het zo tekenend hier — een man IN een onreine geest, er in als een man in een cel van 2 meter bij 2. Het wurgt je! Wie weet hoe vaak hij rustig daar heeft gezeten. We kennen iets van de synagogale tucht. Was het zijn gewoonte geweest de „dienst” te storen ze hadden hem er zeker niet weer binnen gelaten.

Bij Jezus' Woord houdt hij het niet uit.

Houdt de géést die hem gevangen heeft het niet uit.

Dit is het eerste, wat Marcus ons hier doet beleven.

Bij Jezus' „preken” houdt de duivel het niet uit.

Wij houden niet zo van zulke preken.

Preken waarbij de zaak op stelten komt.

Preken waarbij je haren ten berge rijzen.

Stel je voor dat een dominee zo zou preken, dat er één in de kerk het niet uithouden zou. Niet uit kwaadheid... maar uit BENAUWD-

HEID. Stel je voor dat er één zou opstaan, naar zijn broeder, waar ie al een paar maanden voorbij loopt, toe zou gaan, zo maar in de kerk, een hand geven en zeggen: „Man laat het goed zijn. Ik houd het niet uit onder deze preek”. Rommelig zou dat zijn. Wat „legergedoe”.

WIJ vinden een mooie preek een preek waar je het zo fijn mee eens kunt zijn. En rustig pepermuntjes-kauwen.

Hier gebeurt het. Jezus preekt en er is er EEN in de kerk die zich ergert — letterlijk dooergert — de DUIVEL.

Wat zou Jezus toch wel preken?

We weten het niet... we weten het WEL.

Niet van woord tot Woord... niet van letter tot letter.

Wel Jezus' „thema”

Het thema van vers 15, waar Marcus als het ware een samenvatting geeft van al Jezus' preken.

Jezus preekt: het evangelie van het RIJK.

Jezus brengt in Zijn Woord dat nieuwe rijk. De nieuwe tijd.

En daarbij houdt de Duivel het niet uit.

Ligt daar de nood van onze preken? Preken waar de duivel het zo fijn bij uithoudt. Weken en maanden en jaren. De duivel in de kerk en nooit schrikt ie zich eens EEN keer dood.!?

De prediking van het gekomen en komende rijk en het gebed om het volmaakte rijk, het gebed: „Kom Heer kom toch met haast”... daar preken en bidden we de duivel mee de kerkdeuren uit.

Wanneer een kerk niet meer leeft in deze Rijksverwachting in deze rijksspanning, wanneer preken dit Rijk niet meer proclameren maar Geest-loos en dan ook geest-loos zijn als schriftgeleerde kabbelstromen, dan is de kerk de divan waar Satan heerlijk rust, dan is de preek een plaid waar satan lekker mee is toegedekt. Dan kunnen in de kerk de kwesties jaren hangen, omdat de Duivel er jaren hangen kan!

Jezus preekt.

Maar Hij doet méér.

Bij de preek ja IN de preek is daar het wonder.

Het wonder, dat niet anders zegt dan dit: De preek was waar!

De nieuwe tijd is er.

De tijd waarin de duivel schreeuwt tot stikens toe benauwd.

NU moet niemand meer denken, dat het zo'n vaart niet lopen zal. Wie dat nog denkt, denkt zich naar de dood.

Wie nu nog meent dat het nog wel even kan, nog wel even met de satan mee... die zal met de satan stikken, schreeuwen doodsbenauwd.

Dat is de storm die opsteekt in je leven... als Jezus preekt. Preekt de boodschap, preekt de proclamatie van het nieuwe Rijk.

In het wonder mogen we nu zien, WAT die nieuwe tijd wil zijn.

De duivel geeft ons het antwoord hier.

Tegen zijn wil is hij profeet.

„Zijt gij gekomen om ons te verderven?”

Vragen is hier antwoord geven.

JA! Dat is de nieuwe tijd. Dat is het rijk.

Er is geen twijfel meer aan. De demonen weten en schreeuwen het uit. Het rijk. Het zal een feest-rijk zijn zo rijk aan feest dat duivelse feestverstoorders, die in Edens'hof nog

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF
Ds. G. VISEE

Tijdelijk adres van de Redactie:

J. Bosch, Engelenbergstr 4, Kampen

Medewerkers:

Ds. H. Amelink, Langerak
Prof. Dr. W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Den Haag
Dr. H. R. Rookmaaker, Leiden
Dr. J. Stellingwerff, Amstelveen
Ds. B. Telder, Breda
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Geref. Persvereniging „Opbouw”:

adres secretaris en penningmeester:
Van Lynden van Sandenburglaan 16,
Utrecht. Tel. 030-15450. Giro 448367.

Administratie abonnementen:

Drukkerij Steenbergen, Slotlaan 220,
Zeist. Giro 233117.

kansen hadden, hier hun kansen hebben verspeeld. Verspeeld want Jezus preekt.

„De tijd is vervuld”... EN... het bevel: „Ga uit van hem”... het één zit aan het ander vast. Het eerste brengt het tweede mee.

Nu is het gekomen. Daarom: bekeert U.

Bekeert U van die dingen groot en klein, waarin we Satan nog aan het handje lopen.

Bekeert U voor U het met deze leidsman uitschreeuwt.

Bekeert U dat is: Laten we eindelijk weer in brand staan voor de nieuwe tijd. Eindelijk weer voor het rijk dat er IS en komen zal.

Eindelijk weer met méér spanning kijken naar de hemel of soms Jezus komt, dan naar ons loonzakje of de tien procent al doorberekend is.

Jezus heeft het gezegd... De nieuwe tijd is er.

Jezus heeft het laten zien. In Kapernaums synagoge. En we zijn al weer 2000 jaar verder bijna. Dat is geen uitstel, dat afstel wordt.

Petrus leert ons wel beter in zijn tweede brief. God wil niet, dat enigen verloren gaan.

Daarom 2000 jaar verder, vandaag. Maar Jezus heeft het gezegd. De nieuwe tijd IS er.

Jezus heeft het laten zien. In Kapernaums' synagoge. Wie het nu nog bij het „oude” houdt, die zal beginnen buiten te staan als de Bruidegom de deuren heeft gesloten.

Maar... het Rijk IS er en het KOMT... het rijk waarin de SATAN van benauwdheid schreeuwend de kerkdeur en je leven, de gemeente en je gezin wordt uitgesproken.

De Satan.

Gepreekt uit de Kerk van de Heer.

Door het Woord van de Heer.

Dat is het Werk van de Heer.

Vandaag nog!

Wat een troost!

Voor ieder, die de Satan als een vijand kent.

Bij het begin van de nieuwe jaargang

Met dit nummer van „Opbouw” is de achtste jaargang van ons blad begonnen.

Nu reeds zeven jaar hebben redactie en medewerkers pogen te doen wat van de aanvang af het doel van „Opbouw” is geweest.

Dat was in de eerste plaats het bevorderen van de kennis van het Woord Gods. In het openingsartikel uit het eerste „Opbouw”-nummer werd gesproken over „een ontstellend gebrek aan kennis der Schriften” welke onder ons heerste. Zeker men hanteerde, soms zelfs zeer vlot, bepaalde ideeën, stellingen en theorieën, maar van een echt kennen van het Woord Gods, van het Evangelie van Jezus Christus was maar weinig te bespeuren. En toch: die kennis is de volstrekt onmisbare voorwaarde voor een bloeiend kerkelijk leven en een doorgaande reformatie welke die naam waard is. Want in die kennis gaat het immers om het zien van eigen zonde en een zich verootmoedigen daarover, om het leven uit Gods genade in Christus die ons in het Evangelie wordt geschonken en om het voortbrengen van de vrucht des Geestes, het vertonen van de gestalte van Jezus Christus in alles wat we zijn en doen.

Daarbij was het de opzet van „Opbouw” — het werd in de naam van het blad opzettelijk tot uitdrukking gebracht — vooral **positief** te zijn. Het opwassen in de kennis van onze Heer Jezus Christus en het beproeven welke de goede, welbehagelijke en volmaakte wil van God is vragen allereerst en allermeeft om positieve onderwijzing en voorlichting. Daarom werd vóór alles — op de éérste pagina — steeds opening van de Schrift gegeven en domineerden thetische artikelen.

Maar dit betekende niet dat polemiek a priori uitgesloten zou zijn. We willen niet vergeten, zo schreven redactie en medewerkers reeds in het eerste nummer, „dat de **HERE** ons heeft vrijgemaakt. Hij heeft ons verlost van het juk van scholastiek en hiërarchie. Theologische formules werden aan de kerken opgelegd, die het Evangelie muilkorfd en Gods dreigingen krachteloos maakten. En synoden matigden zich een macht aan, die zij volgens Schrift en Belijdenis en Kerkorde niet mochten hebben. We zijn het nog eens met de „Acte van Vrijmaking of Wederkeer” waarin onderwerping geweigerd wordt aan een hiërarchische kerkregering, die „te kort doet en dwingt te kort te doen aan de rechten, die Christus heeft willen verlenen aan elke wettige vergadering der gelovigen, gelijk deze in de afzonderlijke plaatsen worden geregeerd door de raad der kerk, vertonende de gehele gemeente”. Wij wensen tot de dwaasheid der synodocratie niet terug te keren, maar zo nodig op te komen voor de rechten en vrijheden van de plaatselijke kerk.

We zijn het ook nog eens met genoemde Acte wanneer ze zegt: „zo besluiten wij... ons vrij te maken niet alleen van 't synodaal-hiërarchische, doch ook van het daarmee tegelijkertijd opgelegde theologisch-wetenschappelijke juk dat niet het juk van Christus is. Wij onderwerpen ons aan het Woord Gods en stemmen van harte in met de Drie Formulieren van Enigheid. Daaraan zijn we gebonden en binden we ons. Maar van een binding aan een wetenschappelijke uitspraak willen we niet weten”.

Zo schreven redactie en medewerkers zeven jaar geleden. En ze hebben hun best gedaan aan deze woorden trouw te blijven.

Daarbij was het hun bedoeling in principe ieder die lid der kerk is aan het woord te laten komen. Het is nu eenmaal zo, het kan nu eenmaal niet anders of in een kerk die zich uitsluitend aan haar confessie bindt komen verschillende nuances voor. Een sekte duldt zo iets niet. Maar wie weet wat kerk is verheugt zich over deze — ware — pluriformiteit van haar leden. „Opbouw” wilde en wil evenwel perse geen orgaan zijn van één nuance of groep. Zijn ideaal is een blad waarin allen die confessioneel en kerkelijk trouw zijn aan het woord kunnen komen. Op die wijze kunnen alle leden der kerk alle scribenten volgen en zo tot een zelfstandig oordeel komen. Het is

daarom meermalen voorgekomen dat in „Opbouw” artikelen werden opgenomen waarmee de redactie of een deel daarvan het niet eens was. Voor de artikelen welke in „Opbouw” werden gepubliceerd was naar de onder ons geldende regel daarom alleen de schrijver ervan verantwoordelijk. We wijzen er met nadruk op dat dat ook in het vervolg zo zal blijven.

Met de ingang van deze nieuwe jaargang werd de redactie van „Opbouw” uitgebreid. Zoals bekend is was Prof. Jager ten gevolge van zijn ziekte reeds meer dan een jaar niet in staat iets voor Opbouw te doen. De heer Groen kon tot zijn spijt vanwege zijn veelvuldig verblijf in het buitenland niet zo intensief aan de redactionele arbeid deelnemen als hij graag wilde. Met het oog op deze situatie achtte het bestuur van de persvereniging

waarvan „Opbouw” uitgaat het wenselijk de redactie van ons blad te versterken. En daarom verzocht het ds. Visee van Kampen als mederedacteur van „Opbouw” op te treden. En ds. Visee heeft aan dit verzoek voldaan. Ds. Visee is voor onze lezers geen onbekende. Hij behoeft daarom niet bij hen geïntroduceerd te worden. We heten hem in zijn nieuwe functie in de Opbouw-kring hartelijk welkom. Van enige wijziging in de koers welke Opbouw vaart zal door zijn optreden geen sprake zijn. We gaan in het oude spoor verder. God biddend om zijn zegen over onze kerken en ons blad.

Tenslotte willen we nog meedelen — het geschiedt uitsluitend omdat dwaze en leugachtige verhalen daaromtrent verbreed en zelfs gedrukt worden — dat het aantal abonnementen van Opbouw óók in het voorbije jaar steeds stijgende was en dat de financiële situatie ervan kerngezond is.

Redactie.

De Christelijk Gereformeerden en wij

De roep om eenheid

Wanneer we spreken over kerkelijke eenheid dan is het zaak te verstaan wat kerkelijke eenheid is. Velen denken daarbij terstond aan kerkelijke georganiseerde eenheid. Die heeft er ongetwijfeld mee te maken, maar komt niet op het eerste plan. De eenheid der kerk — en daarvoor kunnen allen, die de heidelbergse catechismus houden, zich terstond op Zondag 21 beroepen — is de eenheid des geloofs. En deze is vaak aanwezig waar organisatorische en administratieve eenheid ontbreekt, terwijl deze georganiseerde en administratieve eenheid dikwijls gevonden wordt waar de enigheid des geloofs ver te zoeken is.

In de nederlandse hervormde kerk is een dergelijke situatie: zij is de georganiseerde en administratieve eenheid van alle mogelijke modaliteiten: van Gereformeerden, al of niet gegroepeerd in de Gereformeerde Bond, van de in getal slinkende confessionelen, van de z.g.n. Middenorthodoxie, de laatste resten van de ethische richting en de evangelische en dan zijn daar nog de vrijzinnigen, zowel zij, die zich onder de nieuwe kerkorde goed thuis voelen als de Zwingli-groep die beducht is voor een eventueel functionerende leertucht. Ze zijn allen hervormd, maar van echte kerkelijke, dat is van reële gelóofseenheid en geloofsgemeenschap kan men er niet helemaal en helemaal niet spreken. Wijlen de hervormde prof. dr C. Gerretson betitelde de hervormde kerk eens als een hotel-kerk om de tegenstelling aan te geven tussen wat zij in feite IS en wat ze om kerk te wezen **BEHOORT** te zijn: geen hotel maar een huisgezin.

Maar het omgekeerde kan ook wel het geval zijn: dat er op één dorp of binnen één stad 2 verschillende kerkeraden zijn, ambtsdragers die elkander nooit op classicale samenkomsten ontmoeten en waar bij gemis aan elke organisatorische en administratieve band toch de enigheid des geloofs en des Geestes niet ontbreekt en waar men op beide plaatsen de hals buigt onder het juk van Christus, de enige algemene Bisschop en het Hoofd der kerk: aan beide plaatsen predikt men het Woord recht, bedient men de sacramenten naar de instelling van Christus zonder daaraan toe te doen en zonder daarvan af te doen en gebruikt men de tucht om de zonden te straffen. Bij zulke verhoudingen kan het wel niet anders of zulke gemeenten zullen elkander over en weer als gemeenten van de Here Jezus Christus herkennen en erkennen. Zo als niet zo lang geleden geschiedde in Eindhoven, waar de Christelijke Gereformeerde en de Gereformeerde Kerk elkander in Christus vonden.

Vraagt men nu welke van de beide mogelijkheden de voorkeur verdient dan kan o.i. het antwoord niet twijfelachtig zijn. Beter naast elkander één in het geloof dan administratief verbonden waar de gelóofseenheid ontbreekt. Trouwens die administratieve eenheid

zonder geloofsgemeenschap heet wel kerkelijk, maar ze is het niet: deze administratie en „kerk”ordelijke organisatie staat juist het kerk zijn en het kerkelijk handelen in de weg.

Maar ook omgekeerd: waar twee gemeenschappen één in het geloof en belijden naast elkander staan daar behoort het ook tot het kerk-zijn dat zij als één gemeenschap optreden, daar behoort de enigheid des geloofs bezegeld te worden door de gemeenschap der liefde.

Intussen zij men op zijn hoede. Het zoeken van eenheid is een modeverschijnsel van onze tijd. En in het najagen van deze eenheid dreigt niet alleen een verflauwing, maar een totale vervaging der grenzen, zelfs van die tussen Rome en de Reformatie, tussen christendom en humanisme. Daarbij gewaagt men gaarne van het afbreken van kerkmuren. Daar is niets tegen maar alles voor. Muren die door onze misverstanden of die van het voorgeslacht werden opgetrokken moeten maar zo spoedig mogelijk worden geslecht. Maar DE kerkmuur moet blijven staan, n.l. die welke werd gebouwd op het fundament der apostelen en profeten, waarvan Jezus Christus de Hoeksteen is.

Kerkelijke hereniging in het verleden

Vrij spoedig na de Afscheiding van 1834 ontstonden er onder de Afscheidenen twisten en scheuringen. Twee groepen kwamen tegenover elkander te staan: de Christelijke Afscheiden Gemeenten en de Gereformeerde Kerk onder het kruis. Een van de punten in geschil was de vraag of men als van de hervormde kerk afgescheiden groepen erkenning als kerkgemeenschap moest aanvragen of niet. De vraag werd door de Afscheidenen bevestigend door de kruisgemeenten ontkennend beantwoord. Daarnaast liep allerlei dogmatisch geschil. Dat kan bijna niet anders. Wanneer men als kerk tegen kerk optreedt dan is men vanwege de aard der kerk, de geloofsgemeenschap, bijna gedwongen zijn afzonderlijk optreden vanuit de léer te rechtvaardigen. Maar in het jaar 1869 hebben deze beide kerkengroepen elkander weer gevonden. De band van het geloof dat aan de heiligen is overgeleverd bleek sterker dan het verschil in kerkelijk beleid en allerlei persoonlijke controverse. De eenheid werd bezegeld op de synode van Middelburg in 1869, op welke synode de later zo bekende hoogleraar L. Lindeboom als 24-jarig predikant van 's Hertogenbosch aanwezig was. De verenigde kerken gingen samen verder onder de naam van De Christelijke Gereformeerde kerk in Nederland. Waar plaatselijke ineensmelting niet of nog niet mogelijk was leefde men naast elkander als de Christelijke Gereformeerde Gemeente A en B voort. Een voorbeeld dat later bij een andere hereniging navolging vond. Toen kende men ook nog op vele plaatsen de Ge-

reformeerde Kerk A (de vroegere Chr. Geref. gemeente) naast de Gereformeerde kerk B (de vroegere Nederduits Gereformeerde Kerk - Dolerend). In Middelburg waar men in 1892 nog de A- en B. gemeenten naast elkaar had sinds 1869, kreeg de eertijds dolerende kerk de naam: de Gereformeerde Kerk C!

In 1869 gingen echter niet alle gemeenten met de vereniging mee. Meerdere gemeenten bleven zelfstandig voortbestaan. Uit deze zijn voortgekomen de tegenwoordige Gereformeerde Gemeenten, de Gereformeerde Gemeenten in Nederland, en diverse Oud-gereformeerde Gemeenten.

Verschillend oordeel over 1869

Gelijk gememoreerd werd vond de vereniging van 1869 niet overal waardering. Hoe een enkele tijdgenoot haar beoordeelde bleek uit een „Leerzame Samenspraak enz.” van een lidmaat van de Gereformeerde Kerk in Nederland, dat van de vereniging niets moest hebben en dat zijn hart over de verenigde broeders, die zich samen lieten fotograferen, aldus luchtte:

„Zij gingen alle in een tuin zitten en lieten hen te samen uitportretteeren met de potografie en toen alle te samen bij elkander op een kaart gepotegrapheerd. O dat was zo lief om te zien, die hoofden slooten zoo dicht tegen elkander aan. Zelfs dat kleine kopje van dat Keulemannetje (ds M. Koulemans, destijds predikant te Middelburg, G.V.) kon gij er ook nog uit zien, het was lief en broederlijk, het nageslacht kan daar nog lang op kijken”. En voorts „motte dat herders wezen om ziele voor mijn Jezus te winnen? Zij vergoden malkander en haar zelve!! foei, foei, weg met zulk een boel!!

J. C. van der Does.

Kruisgezinden en Separatisten blz. 44, aangehaald bij J. van Raalte: Wat was de Gereformeerde kerk in Nederland? bladz. 225).

Dat verschil in beoordeling van de geschillen tussen de Afscheiden en de kruisgezinden en hun hereniging in 1869 kan ook vandaag nog wel onder de nakomelingen, al behoren die tot eenzelfde kerk, gevonden worden. Maar ook al zou de één van mening zijn dat de Afscheiden, de ander dat de Kruisgezinden het recht aan hun zijde hadden, een derde menen dat hun strijd overbodig, een vierde dat hun vereniging een misslag geweest is — dat alles behoeft de kinderen van dit voorgelicht niet te verhinderen met elkander geloofs- en kerkgemeenschap te hebben. Immers de eenheid, die ons in de kerk verbindt is niet eenheid van oordeel over kerkhistorische feiten, maar de eenheid van het geloof in de Here Jezus Christus NU: „één Heer, één geloof, één doop, één God en Vader van allen”. Ef. 4. Het is niet de vraag of onze vaders in hun situatie juist of onjuist, kerkelijk of onkerkelijk gehandeld hebben, maar of wij in onze situatie bereid zijn samen in gehoorzaamheid aan de Here Christus in Gods Huis te verkeren.

1892

Niet anders staan de zaken rondom 1892. Op de zeventiende juni van dat jaar vond op synodaal niveau de vereniging plaats van de Christelijke Gereformeerde kerk in Nederland en van de Nederduitse Gereformeerde kerken (Dolerende), van de kerken uit de Afscheiding en uit de Doleantie. Ze werd bezegeld door de handdruk van de voorzitters van de beide synoden ds W. H. Gispén en dr A. Kuyper. De verenigde kerken droegen van dat jaar af de naam van de Gereformeerde Kerken in Nederland. Intussen: ook bij deze vereniging gingen niet alle gemeenten en gemeenteleden mede. Zo niet de Chr. Geref. gemeente te Zierikzee en te De Teuge, de predikant ds J. Wisse te 's-Gravenhage, de Kamper student P. J. de Bruyn en de uit de doleantie afkomstige ds F. P. L. C. van Lingen, en in verschillende plaatsen wonende leden van de Chr. Geref. kerk. Zij zetten de Chr.

Geref. kerk in hun woonplaats voort of institueerden deze opnieuw, stichtten straks een Theologische School te Rijswijk (Z.H.), later te Apeldoorn.

Als belangrijkste reden voor deze houding werd aangevoerd het gevaar van bepaalde leringen van dr A. Kuyper, met name diens gevoelens over de veronderstelde wedergeboorte als de subjectieve grond voor de doop. Dat waren weliswaar private meningen van dr A. Kuyper, die in de kerken der doleantie nimmer enige kerkelijke ijk hadden ontvangen, maar men vreesde dat bij de invloedrijke positie van dr A. Kuyper deze gevoelens via de kansels en catechisatiekamers de kerken zouden worden ingedragen. Bovendien klaagde men dat de zaak der vereniging te weinig in de plaatselijke gemeenten aan de orde gekomen was en al te zeer „van boven af”, vanuit de synoden was opgelegd. Velen voelden zich „verkocht”.

Verschil in oordeel over 1892

Nu is er tussen de Chr. Gereformeerden en de Gereformeerden, maar ook onder de laatsten geen eenstemmigheid t.a.v. hetgeen in 1892 geschiedde. De Chr. Geref. broeders zien ook in wat na 1892 gebeurde achteraf een bevestiging van de juistheid van de houding van J. Wisse, F. P. L. C. van Lingen en anderen. Onder de vrijgemaakten hoorde en las ik soms de vraag of de vereniging van 1892 wel juist was geweest. Een reeds overleden broeder in Kampen slaakte — hij was waarlijk niet de eerste de beste — de verzuchting dat we nu met de vrijmaking „van die dolerende rommel af waren”. En ik heb er ontmoet die de vrijmaking beschouwden als de uiteindelijke zege van „A” over „B” en van het goed recht van de Kamper Hogeschool t.g.o. de Theologische faculteit van de V.U. Ik haal deze meningen van kerkleden aan en laat ze voor wat ze zijn. Maar ze dienen om aan te tonen dat de waardering van 1892 zeker niet bij allen dezelfde is.

Ik voor mij ben nog altijd van mening dat 1892 juist, een daad van gehoorzaamheid en ook een zegen was. In deze ben ik het nog altoos geheel eens met wat Schilder schreef in het In Memoriam van Lukas Lindeboom en diens houding in 1892: „hij heeft de kerk gezien”, ook toen hij meeging met de vereniging, de tweede, die hij beleefde.

Dat na 1892 in de verenigde kerken grote spanningen ontstonden, die zich in soms felle, ook soms kleinzielige strijd ontladden, behoeft niemand te verwonderen. Waar twee stromen één bedding vinden, vooral in geaccidentieerd terrein, daar ontstaan soms gevaarlijke draaikolken. Beide stromingen hadden kerkelijk, theologisch, cultureel, haar eigen historie met al de gevolgen van die. Was het wonder dat over allerlei punten der leer verschillen bleken, dat over de opleiding tot de dienst des Woords spanningen ontstonden? Het besluit van de arnhemse synode om de Kamper school op te heffen, gelukkig na een motie van ds B. van Schelven niet uitgevoerd, en gevolgd door het vertrek van de hoogleraren H. Bavinck en P. Biesterveld naar Amsterdam deed de kerken op haar grondvesten schudden. Of neen dat juist niet. De grondslag bleek zo hecht dat de verenigde kerken ook deze crises te boven kwamen.

1905

Toen kwam 1905. Met de synode van Utrecht. Naar mijn mening is dat een goede synode geweest, die goede besluiten nam. Ook - en dat interesseert ons thans - t.a.v. het punt inzake de verhouding van doop en wedergeboorte. Want de mening van dr A. Kuyper dat wedergeboorte, feitelijk aanwezige wedergeboorte de subjectieve grond zou zijn voor de doop en dat deze bij de kinderen der gemeente is te veronderstellen, werd — zij het in een wat charmante vorm (en laten we dankbaar zijn dat synoden het ook eens zó kunnen!) afgewezen. En wat de „staart” van deze besluiten betreft ook deze had wel wat goeds: „dat de kinderen der gelovigen zijn te houden voor wedergeboren en in Christus geheiligd totdat het tegendeel blijkt”. Indien men deze uitspraak zou opgelegd hebben als een bindende leeruitspraak, als een Schrift-

matige uitdrukking van het christelijk geloof, dan was zij te verwerpen. Maar dat karakter had ze nimmer. En ze behelst dit goede dat ze eraan vasthoudt dat de kinderen der gemeente ècht tot de gemeente behoren en in het verbond Gods ècht begrepen zijn. En dat is altijd beter dan dat men op dit punt de zaken onzeker laat, zegt van de kinderen niets te weten of zelfs ze voor (onwedergeboren) vreemdelingen houdt totdat het tegendeel blijkt. De kinderen der gemeente zijn nu eenmaal geen vondelingen maar bondelingen. De besluiten van 1905 hebben in alle aanvechtbaarheid samenbindend gewerkt. Greijdanus sprak dan m.i. ook terecht van de vrede die deze synode bracht.

Over deze zaken denken de Chr. Geref. broeders anders. Zij hebben zich altijd weer op 1905 beroepen ter rechtvaardiging van hun eigen kerkelijk standpunt. Zij hebben 1905 altijd aangehaald alsof toen het standpunt van dr A. Kuyper de kerkelijke ijk ontving.

Maar de vraag mag gesteld, zoals dat door mij geschiedde in verband met de vereniging van 1869 of een verschillende beoordeling van de wijsheid en de dwaasheid van het voorgelicht de nakomelingen moet verhinderen om als één volk de HEERE te dienen bij de prediking van Zijn Woord en het gebruik der sacramenten.

Ik meen van niet.

De situatie is totaal veranderd.

Toen de generale synode in 1942 een aantal leerbesluiten o.a. over het genadeverbond en de doop opstelde en deze bindend aan de kerken oplegde heeft ze zich op 1905 beroepen en daarbij de in 1905 afgewezen kuyperiaanse verbondsléer tot leer der kerk verheven. Toen de binding aan deze leer bovendien met schorsingen en afzettingen werd bekrachtigd hebben we ons daarvan vrijgemaakt. De synode trachtte door één en ander bovendien een in de kerken opkomend beter verstaan van het belofte karakter van het spreken Gods in de Schrift en een helderder inzicht in de schriftuurlijke betekenis van wedergeboorte en bekering te frustreren. Ook het inzicht dat de kinderen der gelovigen allen, en allen gelijkelijk, in het verbond Gods begrepen zijn en allen één en dezelfde verzegeling van de beloften Gods in de doop hebben ontvangen. Daarmee is generlei uitspraak gedaan over hetgeen de HEERE door Zijn Heilige Geest IN die kinderen zou zijn begonnen.

Daarbij komt dat ook de uitspraak van 1905 door de vrijgemaakte kerken werd teruggenomen.

Daarmede is ook het struikelblok waarvan de Christelijke Gereformeerden altijd spraken, verdwenen. We hebben een schone lei.

En ik ben van mening dat verschillende beoordeling van 1892, van 1905 en van 1944 ons anno Domini 1964 niet behoort te verhinderen om samen één weg te gaan.

Gemeenschappelijk verleden

Wij hebben bij alle verschil in de jongste kerkgeschiedenis ook een gemeenschappelijk verleden.

1. In de Acte van Afscheiding of Wederkeer verklaarden de gelovigen in Ulrum niet alleen zich te hebben afgescheiden van de toenmalige hervormde kerk totdat deze zou teruggekeerd zijn tot de leer, de dienst en de tucht der vaders, maar ook dat zij wilden verenigd zijn met elke op Gods Heilig Woord gegronde vergadering. Indien wij daar achter staan moeten de Chr. Gereformeerden en de Gereformeerden aan elke plaats samen de gemeente van Jezus Christus zijn. Tenzij de ene samenkomst tot de andere op grond van de Schrift zou moeten zeggen: zulk een op Gods Woord gegronde vergadering zijt ge NIET.

2. Uit dat gemeenschappelijk verleden hebben we ook een en de zelfde belijdenis: de Drie Formulieren van Enigheid. Daar is echter meer van te zeggen. Het is mogelijk dat men met de mond aan deze formulieren bijzonder gehecht is, maar dat de praktische gang van het kerkelijk leven niet met de belijdenis in overeenstemming is. We dienen

niet te vergeten dat de belijdenis zelf als norm voor het kerkelijk leven niet stelt dat de ware kerk deze drie formulieren houdt, maar: zij predikt het Woord recht, zij bedient de sacramenten gelijk Christus die ingesteld heeft zonder daaraan toe te doen en zonder daarvan af te doen en zij gebruikt de tucht om de zonden te straffen. Alles in de onvoltooid tegenwoordige tijd. Alles actueel. Zij predikt, zij bedient, zij oefent. En ik zou huisverig zijn voor vereniging met een vergadering, waar men met de mond „de belijdenis der vaders” prijst, maar waar het kerkvolk inplaats van tot geloof van Gods beloften te worden vermaand in feite voor dat geloven gewaarschuwd wordt en waar het van de gang naar de Tafel des Heren meer wordt afgemaand dan tot een gelovend en gehoorzaam gebruik van het sacrament wordt aangevoerd.

3. Het komt er op aan dat we niet maar goede belijdenisgeschriften „hebben”, maar dat wij de belijdenis belijden en het in haar geformuleerd geloof metterdaad geloven.

En dat we op grond van Gods beloften ook onze kinderen, ook in de prediking en de catechese mérens op de lippen leggen „dat ik met lichaam en ziel” — helemaal — „beide in het leven en in het sterven” — altijd en onder alle omstandigheden — „niet mijn, maar mijns getrouwen zaligmakers Jezus Christus eigen ben”. En „dat Hij,” d.i. de Heilige Geest, „ook mij gegeven is”. Dat we dat ook de kinderen leren niet maar als een of andere „uitwendige” kennis, die dan door de Heilige Geest mogelijk achteraf nog wel eens aan die kinderen zou mogen „geheiligt” worden. Maar menens. En dat niet op grond van wat in die kinderen zou zijn geschied, noch op grond van wat zij hebben ervaren, beleefd, bevonden, zelfs niet op grond van hun geloven, maar enkel en alleen op grond van 's HEEREN vaste en gewisse beloften. Het HOORT nu maar zo dat zij die beloften Gods geloven en doen ze dat niet dan gaan ze als kinderen des koninkrijks, als genodigden tot de bruiloft, als erfgenamen der belofte verloren, om dan te ondervinden wat het is met dubbele slagen geslagen te worden.

4. Deze winst van de vrijmaking zou bij een kerkelijke vereniging niet moeten verloren gaan. Toen zijn onze ogen weer opengegaan voor het belofte karakter van het Woord Gods. Die vaste en gewisse beloften Gods zijn de enige grond des geloofs, voor de doop en voor het avondmaal. (Ik moge hier terugwijzen naar mijn artikelen over „Het belovende spreken Gods”). Daarom gaat het b.v. volgens de kerkelijke formulieren bij de voorbereiding voor het avondmaal. Daar draait alles niet om de vraag OF God mij zijn heil heeft beloofd en OF ik ten avondmaal mag, maar hoe ik ten avondmaal, waartoe God de HEERE mij roept zal gaan: OF ik de gewisse belofte Gods gelóóf.

5. Om die beloften Gods gaat het ook in de prediking. Die vaste en gewisse beloften moeten de gemeente worden voorgehouden. Zij is het volk Gods. Hoe droevig haar toestand ook wezen mag. Juist uit die ingezonkenheid zal ze door de prediking der beloften — waarbij waarschuwing en vermaan zeker niet mogen ontbreken — weer worden opgericht. Daarbij komt het de prediker niet toe in de gemeente diverse groepen, onbekeerden en bekeerden met een hele scala van tussengevallen te onderscheiden. Dat doet de HEERE zelf wel door het Woord. Als het Woord maar wordt doorgegeven: allen door de zee gegaan, allen in Mozes gedoopt in de wolk en in de zee, allen een zelfde Geestelijke spijs gegeten en eenzelfde Geestelijke drank gedronken, want zij dronken uit de Geestelijke Steenrots, die volgde en de Steenrots was Christus. En toch heeft God in het merendeel van hen geen welgevallen gehad, want zij werden nedergeveeld in de woestijn. 1 Cor. 10; Judas.

6. Daarbij moeten we de grenzen van Gods verbond vooral niet te nauw nemen. Ze zijn in concreto moeilijk aan te geven. Wormser was er dicht bij: Leer het volk zijn doop verstaan en beide kerk en staat zijn gered.

7. Bij de zaak van de vereniging beginnen plaatselijk. Eindhoven gaf het goede voorbeeld. Wat daar mogelijk bleek zal misschien op andere plaatsen niet kunnen. Het is zeer te betreuren dat de Chr. Geref. meerdere vergadering een spaak in het eindhovense wiel stak. En dat ook in vrijgemaakte kring het voorhoofdsfronsen niet ontbrak omdat de meerdere vergadering niet in de zaak was gekend. Het is wel merkwaardig. In 1892 werd van Chr. Geref. zijde geklaagd dat de plaatselijke kerken te weinig waren erkend. Maar nu het plaatselijk begint — Eindhoven en Steenwijk — wordt de plaatselijke éénwording vanuit het kerkverband getorpedeerd. Dat is vreemd voor christenen die ge-

loven dat de plaatselijke kerk een complete kerk is en die erkennen dat het samenkomen in meerdere vergaderingen nuttig kan zijn, maar niet in de Schriften geboden is.

Slot

We besluiten met de bede dat de in deze artikelen besproken zaak de voortdurende aandacht moge hebben. Niet slechts op het niveau van wederzijdse deputaten der synoden. Maar ook van de leden der kerk en plaatselijk. Daarbij houde men zich vooral aan de FUNDAMENTELE zaken.

G. Visee

Protest tegen het dualisme

IV

Het laatste boek, dat wij in deze reeks willen bespreken, is van de hand van Prof. Dr. K. J. Popma¹⁾. Popma is vooral in de eigen kerkelijke kring maar ook daarbuiten een veelbesproken en tevens veelomstreden figuur. Sommigen laten geen gelegenheid voorbijgaan hem aan te vallen en voor het kerkelijk publiek in de beklagdenbank te zetten, anderen prijzen hem geestdriftig. Het schijnt niet gemakkelijk ten aanzien van de veelzijdige, steeds weer verrassende Popma tot een evenwichtig oordeel te komen. Er zijn mensen, die niets meer van hem kunnen vertellen, dan dat hij „tegen het ambt” zou zijn. Nu zijn Popma's beschouwingen over kerk en ambt zeker voor discussie en ook voor kritiek vatbaar, maar het is onverantwoord de taxatie van Popma alleen op dit éne facet van zijn gedachtenwereld te baseren. Anderen bezien Popma vooral als een kerkelijke Wim Kan of Jacques Gans, die toestanden en personen ongenadig raak en geestig over de hekel haalt. En ongetwijfeld — Popma is een groot kritikus en satirikus, wiens kwaliteiten in dit opzicht binnen de „gereformeerde gezindte” o.i. ongeëvenaard zijn. Maar het zou wel zeer te betreuren zijn, wanneer men terwille van de satirikus Popma, de denker Popma minder serieus zou nemen. In dit geval doet men hem beslist onrecht en maakt men zichzelf blind voor de lichtflitsen, die overal in Popma's merkwaardige en zeer persoonlijke oeuvre speurbaar zijn.

Hoe kan men dit snel in omvang toenemende oeuvre het beste benaderen? Het antwoord op die vraag is vanzelfsprekend altijd subjectief bepaald, maar het komt ons toch voor dat voor een zuivere benadering vruchtbaar kan zijn een vergelijking van Popma en K. Schilder.

Beide zijn critici van het gereformeerde leven, en deinen er niet voor terug gangbare meningen aan te vallen en heilige huisjes omver te werpen²⁾. Beide — en dit is van fundamenteel belang — weten zich in al hun arbeid kerklijk en hebben de kerk hartstochtelijk lief. Schilder heeft daarvan in heel zijn leven getuigenis afgelegd en Popma beschreef het in-de-kerk-zijn als de „menselijke grondsituatie”³⁾. Daarmee hangt stellig samen, dat beide hun gedachtingen ontwikkelen en uitwerken in de vorm van een commentaar op het leerboek der kerk, de Catechismus. Deze commentaren zijn voorts beide uitgesproken onsystematisch, ja soms chaotisch van opbouw. De veelheid der gedachten, die zich aan beide scherpe denkers opdringt, is klaarblijkelijk zo overstelpend, dat de rustige gang van een gelijkmatig voortschrijdend betoog — zoals we dit bij b.v. Kuiper en Bavinck aantreffen — door hen als een knellend keurslijf resoluut verworpen wordt. Hoe kan het ook anders, daar zowel bij Schilder als bij Popma de wetenschappelijke begaafdheid gepaard gaat met een onmiskenbare artistieke inslag, die zich vooral uit in een grote liefde voor de litteratuur. Vandaar ook, dat beide mannen, onverschillig met welk onderwerp ze zich bezig houden, nooit saai en braaf, maar altijd sprankelend en boeiend zijn. Zelfs

in de meest diepzinnige en ernstige bespiegelingen duikt steeds weer de humor op.

Ten bewijze van dit laatste citeer ik uit Popma's verhandeling over „Ouderdom en ouder worden” die in het hier besproken boek werd opgenomen, wat hij zegt over de slijtageverschijnselen van de oude dag: „vader laat zijn pijp op onwaarschijnlijke plaatsen liggen, in een kolenkit b.v., en is hoogst verwonderd als het ding daaruit te voorschijn komt; . . . of moeder legt haar bril weg zonder te onthouden waar, zodat ze ten slotte in arrenmoede een aantal goedkope ijzeren brillen aanschaft om in elke kamer een bril bij de hand te hebben. Dan zeggen de kinderen: moeder wordt oud, vader wordt oud; ze zeggen het met een beetje vertedering, en een beetje weemoed” (273 v.). Leg daar nu eens naast een passage uit Schilder's brochure „Looze kalk” geschreven midden in de stormen van de kerkelijke strijd, waarin het gaat over de onmogelijkheid om dat wat in de werkelijkheid tegelijk plaats vindt, in het verhaal van die werkelijkheid ook tegelijk te zeggen. „Het kan b.v. gebeuren, dat in een huiskamer tegelijkertijd de poes zit te spinnen, oma zit te dutten, een kind zit te spelen, de klok drie uur slaat, en in de keuken het water overkookt”. Maar men is gedwongen in het verhaal het ene na het andere te zeggen⁴⁾. Uit deze citaten blijkt tevens, dat beide geleerden, hoezeer ook dikwijls „in hogere sferen” vertoevend, desondanks scherpe waarnemers van het gewone, dagelijkse leven zijn.

Deze inleiding is echter al te lang geworden. Popma's boek vraagt nu de aandacht.

In zijn samenstelling is het symbolisch voor de wijdvertakte interesse van de auteur. Het bevat n.l. verhandelingen van sterk vakmatig-wijsgerige aard met uitgebreide taalkundige excursies, over de antieke filosofie, een boeiend essay over hedendaagse wijsbegeerte (met 'n uitvoerige beschouwing over de theologie van Barth) en schetsen over de moderne filosofen Bergson, Sartre en Gehlen, indringende uiteenzettingen over de relatie van zonde en ziekte en over ouderdom en ouder worden en tenslotte de, eerst in „Opbouw” gepubliceerde, lezing over het onaantastbare in ons.

De lezers van de delen „Levensbeschouwing” zullen in dit boek vele, hun reeds vertrouwde, gedachten ontmoeten; intussen gaat het daarbij nooit om een louter herhaling, want Popma zou Popma niet zijn, als hij een zelfde thema niet op allerlei manieren wist te variëren! Voetius en de leer van de onmiddellijke wedergeboorte moeten het ook nu geducht ontgelden (38 vv., 44, 46, 302 vv.), en op de definitie, die Boëthius van Gods eeuwigheid gaf, wordt opnieuw scherpe, o.i. onweerlegbare kritiek geleverd (53 vv., 305). En natuurlijk komt talloze malen de theologie ter sprake, doorgaans niet in een voor haar zeer vleierende zin!

Voor Popma's visie op de theologie — trouwens niet minder voor zijn kijk op de filosofie — is van grote betekenis de studie, waarmee het boek begint, over vroeg-antieke theologieën, die eveneens eerst in „Opbouw” verscheen. Popma verdedigt daarin de opzienbarende opvatting, dat vele filosofen uit de

grieks-romeinse oudheid in de eerste plaats geen filosofen, maar theologen/zijn.

De oorzaken van de theologie door alle tijden heen kunnen z.i. tot de eerste vertegenwoordigers van het westerse denken worden herleid. Bij Hesiodus treft hij aan het nadenken over het goddelijke, dat ver weg is, later een typische uitdrukking vindend in de theoretische denkhouding. We hebben hier dus te doen met heils-theorie, het theologisch redeneren, waarbij de begrippen centraal staan en God ver weg is uit de aandacht (35 v.). Bij Thales is al te vinden een begin van een zijsleer, een ontologie, die eigenlijk theo-ontologie is (de wetenschap, die wil nasporen, „hoe God in elkaars zit”). Het goddelijke is „volkomen duidelijk geworden” (50).

Voorts constateert Popma bij Anaximander de vroegste tijdstheologie, die dijk tijd opvat als een boze macht (69). Wie nu bedenkt, zoals Okke Jager terecht vaststelt, „dat niemand zo doorlopend de miskenning van de tijd bestreden heeft als hij”⁵⁾, begrijpt aanstands, dat deze uitspraak over Anaximander in de mond van Popma zeker geen compliment betekent. En alle drie genoemde denkers willen een redelijke verantwoording omtrent de godheiden geven. Van huis uit is de theologie niet openbarings-critisch (87).

Nu komt onwillekeurig de vraag op of het aanbeveling verdient de genoemde (en andere) denkers van de afdeling der filosofen naar het kamp der theologen te laten verhuizen. Welke motieven zijn voor deze verhuizing aan te voeren of m.a.w. wat is nu eigenlijk het precieze verschil tussen een filosoof en een theoloog?

Popma geeft daarover geen uitvoerig bescheid, maar men krijgt soms sterk de indruk dat bij hem ieder, die zich aan één of meer van de opgesomde zonden schuldig maakt, per definitie een theoloog is! Dit is natuurlijk voor de beoefenaars van de onvervalste filosofie wel prettig, want zo kunnen zij zich op een blanco zonderegister beroemen! Maar kan men de dingen aldus stellen? Komt niet iedere denker, ook de filosofische, vroeg of laat in aanraking met de vraag naar God, waarbij hij eenvoudig gedwongen wordt op die vraag antwoord te geven. En loopt derhalve de filosoof niet evenzeer als de theoloog permanent gevaar een verkeerd antwoord te geven?

Popma zegt: „we zouden het met vreugde begroeten als er in de geschiedenis van de wijsbegeerte wat minder theologen voorkwamen. Maar het is niet anders: als we goed toezien merken we, dat het in de geschiedenis van de filosofie wemelt van theologen” (49). Na deze zinsnede, wel geschikt om de theoloog tot nederigheid te stemmen, noemt Popma verschillende wijsgeren, onder wie Sartre, die z.i. in sterke mate als theologen kunnen gelden. Maar — zo kan men vragen — blijven er op deze wijze, wanneer men het eenmaal aanvaarde indelingsprincipe konsekvent hanteert, nog wel filosofen over? Popma schijnt overigens voor de konsekventie terug te denken. Ten aanzien van Sartre wer sprekt hij tenminste zichzelf (zie noot 10).

We zijn er diep van overtuigd, dat Popma in zijn hartstochtelijke kritische beschouwingen over de theologie geenszins tegen windmolens strijdt en allermint denkbeeldige gevaren signaleert. We zijn er ook van bewust dat de theologen, zowel door hun dogmatische systemen als door hun kerkpolitieke activiteiten, de kerk vaak kwade diensten hebben bewezen. Maar tegelijkertijd houden we vol, dat de theologie — mits ze zich voor grensoverschrijding wacht en zich niet aan politieke doeleinden dienstbaar maakt — voor de kerk positieve betekenissen kan hebben. Trouwens, ook Popma, al verwerpt hij de theologie als wetenschap, erkent het goed recht van een wetenschappelijke theologie. Het zou daarom o.i. zeer toe te juichen zijn, indien door nadere bespreking en discussie de nog altijd bestaande verwarring rondom de visie van Popma op plaats en taak der theologie uit de weg kon worden geruimd.

Overigens werpt Popma in deze studie en in de volgende over de kennis omtrent de antieke cultuur op allerlei motieven in de oude wijsbegeerte een verrassend licht. Het komt ons voor, dat niet alleen de leek maar ook de

vakman van Popma's oorspronkelijke inzichten zeer veel kan opsteken.

Popma gaat altijd terug tot de bronnen, die met de grootst mogelijke zorgvuldigheid worden geïnterpreteerd. In het tot spreken brengen van de oude teksten ligt mede zijn grote kracht. In Popma, zo schreef Schoep terecht, is de beweging van Calvinistische wijsbegeerte „een geharnast philoloog rijk, tot heil en vrede zowel van haar medestanders als van haar opposanten”⁶⁾. Inderdaad, óók van medestanders! Verbazend is de openhartigheid, waarmee Popma in de laatstgenoemde studie uiting geeft aan zijn skepsis ten aanzien van de door Vollenhoven verdedigde probleem-historische methode (113 vv.). De lectuur van een en ander moet voor Vollenhoven wel een enigermate pijnlijke ervaring geweest zijn.

Overall in dit boek liggen rake opmerkingen verscholen. We denken aan de kanttekening op pag. 125, dat in de Bijbel, met name in de boeken Genesis en Job, 'God de Almachtige' meer aanduiding is van zijn trouw dan van Zijn 'alles-kunnen'. Een dogmenhistorische voltrefter van Popma, is zijn opmerking dat er verband bestaat tussen de leer van de onmiddellijke wedergeboorte door de Geest zonder het Woord en de idee dat het getuigenis van Gods Geest (testimonium Spiritus Sancti), waardoor wij van de waarheid van Gods Woord overtuigd worden, buiten het horen van het Woord om gaat, daar het dit horen eerst mogelijk maakt. Naar Popma's overtuiging komen we pas „in de ruimte” als we er aan denken, dat Gods Geest nooit buiten Zijn Woord om werkt (304)⁷⁾. Van bijzonder belang zijn Popma's uitlatingen over het begrip „mythe”. Zijn gedachtengang, dat de mythe stamt uit de tijd tussen zondeval en zondvloed (45), ontstaan is als omvorming van openbaringskennis — vandaar dat ze spreekt over paradijs, schepping, zondvloed, levensboom (86) — en dat we in Gen. 1 - 11 „herhaaldelijk kritiek op die mythe” vinden, een kritiek, die deel uitmaakt van de openbaringsgeschiedenis (45), vormt o.i. een principiële verantwoord en vruchtbaar uitgangspunt voor een nieuwe bezinning op de exegese van genoemde hoofdstukken. In „Levensbeschouwing” had Popma trouwens reeds eerder over de vervorming van de woordopenbaring tot de mythe geschreven in een zin, die op frappante wijze overeenstemt met hetgeen wijlen Prof. B. Holwerda in zijn nagelaten dictaat *Historia Revelationis* over deze materie te berde had gebracht. 8). Voor biologen en natuurkundigen kan bevrijdend zijn het betoog over de dood als creatuurlijk gegeven, n.l. als doorgang in onderscheiding van de dood als straf vanwege de zonde (238 vv.). Trouwens, het gehele opstel, waarin dit betoog voorkomt — zonde en ziekte — behoort samen met de beschouwingen over ouderdom en ouder worden en het onaantastbare in ons o.i. tot de hoogtepunten in Popma's werk. Ze zijn ook algemeen verstaanbaar.

Bekend is, dat Popma met een beroep met name op de Johanneïsche prediking aangaande het eeuwige leven staande houdt, „dat er zo iets als een tussentijd en -toestand is, waarin de dode mens blijft leven...” (300).

Popma's opvatting verdient stellig grondige overweging en is door hetgeen de laatste tijd over dit thema werd geschreven o.i. zeker nog niet ontzenuwd. Daarbij dient men echter te bedenken, dat Popma a) de dichotomie, de tweedeling van lichaam en ziel radicaal afwijst (220, 254, 257, 281 v., 306 v.), b) evenals de oude Christenen het stoïsch onsterfelijkheidsideaal irreëel acht (280), c) voorts over de bestaanswijze van de als dode voortlevende mens geen enkele stellige uitspraak wil doen. „De realiteit van het gestorven-zijn is niet begrijpelijk te maken, ze is een ons principiële en radicaal vreemde realiteit” (282), d) erkent, dat ten aanzien van het paradijs en de hemel „ons begrip en onze voorstelling niet mee kunnen komen” (302)⁹⁾

Een zaak, die Popma hevig interesseert en kwelt, is het raadsel van het antieke — en moderne — heidendom met al zijn culturele, wijsgerige en religieuze uitingen en strevingen. Popma ziet op bepaalde momenten in de geschiedenis binnen het heidense leven bij sommige figuren en stromingen een kente-

INHOUD:

De kerk uitgepreekt	H. S.
Bij het begin van de nieuwe jaargang	De Red.
De Christelijk Gereformeerden en wij	G. V.
Protest tegen het dualisme IV	J. V.
Antwoord aan de Poortwake	G. V.
Boekbespreking	
Persschouw	
Ingezonden	
Kerknieuws	

ring optreden: een doorbraak naar een beter inzicht, een protest tegen de afval en hij gebruikt daarvoor onder sterk voorbehoud de term „relatieve reformatie”. Maar hij onderstreept tegelijkertijd, dat ook zulk een „relatieve reformatie” binnen de grenzen van het heidendom blijft. Popma wil in geen enkel opzicht afbreuk doen aan de waarden, die de heidense cultuur aan het licht bracht, maar is tevens van oordeel, dat de theorie der gemene gratie geen bevredigende oplossing biedt. Zo worstelt hij met de problemen — o.m. in een gedachtenwisseling met J. H. Binck over de algemeen openbare — en niemand, die de diepte daarvan beseft, zal hem kwalijk nemen, dat hij er niet uitkomt; al hopen wij wél, dat Popma in de toekomst hierover nader licht zal kunnen ontsteken. (vgl. voor het bewuste thema 22, 103 vv., 123 v., 126, 134, 151, 268).

„Wijsbegeerte en Anthropologie” toont ons Popma ten voeten uit. In zijn schalkse humor (men leze het prachtige verhaal op pag. 256 over de „vacantie-lummeligheid”), ook in zijn messcherpe satire-kunst. Zo krijgt de oude filosoof Anaximenes er ongenadig van langs. Hij was volgens Popma niet meer dan een „praatvaar” (80), die over filosofieën praatte „zoals een nozem over Sartre” (78). Soms slaat onze singuliere auteur doór. Wat hij op pag. 63 over bepaalde vrijgemaakt-gereformeerden opmerkt, gaat over de schreef, al zinspeelt hij terecht op het gevaar, dat de vrijmaking evenzeer een absoluut, heilshistorisch begin” wordt als de uittocht uit Egypte dit was voor het volk Israël. Ook in zijn kritiek blijft Popma zichzelf. Zoals het de klassikus-wijsgeer Nietzsche onmogelijk was te schrijven in de kalme, effen trant van de rustige taalkundige, zo is het de klassikus-wijsgeer Popma onmogelijk zich de bedaarde stijl van een stichtelijk dagboek aan te meten. De stijl is ook in dit geval de mens. Tegelijk kan Popma soms ook bijzonder grootmoedig en mild uit de hoek komen. Zo blijkt de openheid van zijn geest, als hij zich graag door Sartre attent wil laten maken op de fouten van het scholastisch mensbeeld der protestantse orthodoxie (215)¹⁰⁾. Wie nu mocht denken dat Popma hier en op andere punten zich schuldig maakt aan „verflauwing der grenzen”, is net weer even iets te haastig. Hij leze ter correctie van deze opinie ijlings de pagina's 160 en 161, om aldus wellicht met enige beschaming vast te stellen, dat Popma ook aan de vastgestelde kerkelijke belijdenis terdege waarde blijkt te hechten! En in alles treedt aan het licht Popma's eerbiedig Schriftge-loof, van waaruit hij — in een spontane afweer van elk dualisme tussen God en de werkelijkheid — heel de aardse realiteit en heel het bonte menselijke leven in al de fasen van zijn ontwikkeling scherp en liefdevol observeert. Als Popma van dit geloof getuigt, zoals in „Het onaantastbare in ons” wordt zijn altijd reeds bewogen betoog tot een aangrijpende preek. We vertrouwen, dat dit laatste hem niet als een twijfelachtig eerbetoon in de oren zal klinken!

Aan het einde van deze reeks gekomen, merken we nog op, dat alle vier door ons besproken boeken niet alleen uiterlijk maar ook „inwendig” goed verzorgd zijn: de correctie is zorgvuldig geschied en drukfouten behoren tot de hoge uitzonderingen. De redacteur van de serie „Christelijk Perspectief”, Dr. J. Stellingwerff, droeg zorg voor de verzameling en bundeling van al de in deze boeken gepubliceerde artikelen. Bovendien gaf hij aan het

boek van Dr. J. H. Diemer en aan dat van Prof. Dr. S. U. Zuidema een oriënterende inleiding mee; de laatste — over Barth — is uitvoerig en zeer gedocumenteerd. Om op twee slakken nog even zout te leggen: in de inleiding op Zuidema (10, noot 14 leze men „Theologie” i.p.v. „Theorie”) en in de introductie op Diemer (9) doet „in memoria” als meervoud van „in memoriam” wel enigszins apocrief aan. We hopen, dat de serie voor spoedig wordt voortgezet en dat behalve de reeds aangekondigde werken van Vollenhoven, Mekkes en M. C. Smit ook de uitgave zal worden overwogen van de gebundelde artikelen van de medicus Dr. G. K. Schoep, opdat diens baanbrekende bezinningsarbeid niet in het vergeetboek raakt.

J. Veenhof.

¹⁾ K. J. Popma, **Wijsbegeerte en Anthropologie**, in de serie „Christelijk Perspectief” Deel III/IV, Amsterdam, 1963. Prijs f 11,—, maar bij intekening op de gehele serie f 7,—. Het adres van de uitgever de N.V. Buijten & Schipperheijn is Valkenburgerstr. 106, telef. 020-236612. De delen van „Christelijk Perspectief” zijn ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

²⁾ Men denke aan Schilder's opmerkingen over het toneel in een speciaal nummer van het christelijk litterair tijdschrift **Opgang**, jaargang 8, no. 3a, juni 1924.

³⁾ Vgl. **Levensbeschouwing**, III, Amsterdam, 1961, 65 e.a.

⁴⁾ **Looze Kalk**, Groningen, 1946, 55.

⁵⁾ In zijn dissertatie **Het eeuwige leven**, Kampen, 1962, 400. Men vergelijkte de gehele analyse van Popma's gedachten over tijd en eeuwigheid, a.w. 393-400. Jager merkt op, a.w. 400, dat Popma zijn opmerkingen over de tijd door al zijn boeken heen strooit en zegt dan: „Velen vinden zulk onsystematisch schrijven vermoeiend; anderen ondervinden hoe het hen wakker houdt”. Jager maakt niet alleen in zijn historische analyses gaarne gebruik van Popma's beschouwingen, maar trekt ook in zijn theoretische uiteenzettingen diens lijn door.

⁶⁾ B. J. F. Schoep in zijn fraaie karakteristiek van Popma's persoonlijkheid in **Perspectief**, feestbundel van de jongeren bij het vijftigjarig bestaan van de vereniging voor Calvinistische Wijsbegeerte, Kampen, 1961, 144.

⁷⁾ Van deze, zoals Popma het noemt, „mystieke” idee van 't testimonium is 't slechts één stap naar de rationalistische opvatting van het getuigenis des Heiligen Geestes (mystiek en rationalisme gaan trouwens dikwijls hand in hand), die men bij de door Popma heftig gekritiseerde Maccovius en andere theologen aantreft.

J. van Genderen, **Het getuigenis van de Heilige Geest**, Alphen aan den Rijn, 1961, 12, merkt op, dat bij Maccovius en vele theologen uit de 17e en 18e eeuw de opvatting voorkomt „dat de Heilige Geest ons niet zo zeer door het Woord zelf als wel door middel van bepaalde kenmerken van de Heilige Schrift van haar geloofwaardigheid overtuigt”. Ook Van Genderen constateert de door Popma aangewezen parallelie. „Zo ontstaat”, aldus Van Genderen, „een analogie van het praktisch syllogisme (waardoor men tot zekerheid des heils wil komen via de kenmerken, Ve.), zoals dat in dezelfde tijd werd opgevat: er zijn kenmerken nodig voor de zekerheid. Het gaat per conclusie.” In het kader van deze gedachtengang zijn heilzekerheid en Schriftzekerheid beide slechts langs **indirecte** weg, resp. door zelfreflectie en rationalistische redenering, te verkrijgen. Voor Maccovius' standpunt inzake het getuigenis des Geestes vergelijkte men — naast de dissertatie van A. Kuyper jr., een der meest geraadpleegde boeken uit Popma's bibliotheek! — vooral ook Paul Althaus, **Die Prinzipienlehre der deutschen reformierten Dogmatik im Zeitalter der aristotelischen Scholastik**, Leipzig, 1914, 254 ff. Althaus kende het werk van Kuyper niet.

⁸⁾ Vgl. K. J. Popma, **Levensbeschouwing**, I, Amsterdam, 1958, 28, 94 v., 237 en B. Holwerda, **Dictaten**, Deel I, Historia Revelationis Veteris Testamenti, eerste aflevering, Kampen, 1954, 76 vv.

⁹⁾ Bijzonder instructief voor de historische, exegetische en dogmatische vragen rondom dood, tussentoeestand en onsterfelijkheid zijn twee opstellen van de befaamde Hans Frhr. von Campenhausen, kerkhistoricus in Heidelberg en zijn rooms-katholieke collega, de niet minder vermaarde Michael Schmaus, dogmaticus in München, getiteld resp. **Tod, Unsterblichkeit und Auferstehung en Unsterblichkeit der Geistseele oder Auferstehung von den Toten?**, opgenomen in **Pro Veritate**, ein theologischer Dialog, feestbundel voor Lorenz Jaeger en Wilhelm Stählin, Kassel, 1963, 295—311 en 311—337. Vgl. voor het verzet van de jonge christelijke kerk tegen de onsterfelijkheidsidee, b.v. bij Justinus en Irenaeus Von Campenhausen, a.a.O. 309, die hier opmerkt dat tot op Origenes alle

griekse vaders meer of minder tegenstanders der onsterfelijkheidsleer zijn. De eerste die de onsterfelijkheid als eigenschap van de geschapen menselijke natuur uitdrukkelijk leert en met overwegend stoïsche categorieën fundeert, is Tertullianus, later Lactantius en vooral Athanasius. „In grote stijl wordt de geestelijkheid en daarmee de onsterfelijkheid der ziel in aansluiting aan het Neo-platonisme in het bijzonder door Augustinus gefundeerd” (a.a.O. 309f), vgl. Schmaus, a.a.O. 328f. Het ware te wensen, dat

zowel voor- als tegenstanders van de visie van Ds. Telder van deze grondige studies kennis namen!

¹⁰⁾ Merkwaardig is dat Popma op blz. 185 van zijn hier besproken boek zegt, dat Sartre in de eerste plaats geen wijsgeer, maar ethicus was. Aangezien Popma de ethiek als een zelfstandig, van de theologie onderscheiden, vak beschouwt, blijkt hieruit, dat men zijn uitspraak (49), als zou Sartre in de eerste plaats theoloog zijn, met een korrel zout moet nemen.

Antwoord aan de Poortwake

De starrentritser van De Poortwake heeft op ons artikel „Over drie driestarren” in het nummer van 20 maart gereageerd. Voor deze reactie zijn we dankbaar. Want ze brengt de nodige opheldering. Deze: dat hij niet op een vijfde kolonne het oog had. Zo zegt hij het niet, maar daar komt het heus op neer.

Hij verklaart thans dat het hem er om ging het verschijnsel te signaleren dat leden onzer kerken, die, in de greep van de Pinksterbeweging gekomen, zich daar lieten (her)dopen, lid willen blijven van de Gereformeerde kerk waartoe zij behoren om daar de leer van genoemde beweging te verbreiden.

Daarom alléén.

Dat noemde hij ook in zijn driestarren.

Maar die driestarren noemden meer.

Ze spraken van een vijfde kolonne.

En dat is wat anders.

Genoemde mensen willen van twee walle-tjes eten.

In feite een dubbel lidmaatschap hebben.

In de kerk.

En in de secte.

Dat kan natuurlijk niet.

Daarover is onder ons geen verschil.

Men kan niet lid van de kerk zijn én van de secte.

Maar deze mensen vormen geen vijfde kolonne.

Dat ze zich lieten (her)dopen verheimelijken ze niet.

Voor hun gevoelens komen ze openlijk uit.

Hun zaak dient op de kerkelijke vergaderingen.

Ze is openbaar.

Dat is de vijfde kolonne juist niet.

Die werkt heimelijk.

In het uniform van het leger pleegt ze sabotage.

Onder de schijn van mee tegen de vijand op te trekken speelt ze de vijand in de kaart.

In de kerk voert ze de valse leer bedektelijk in. Ze is ongrijpbaar.

Zoals de vijfde kolonne in de meidagen van 1940. Soldaten, die zand in de motoren van legerauto's strooiden, en dergelijke.

Dat geldt van deze herdoopten niet.

Zij komen voor hun gevoelens openlijk uit. Dat kan niet.

Maar ze doen niet als de vijfde kolonne.

Intussen zijn we voor de nadere toelichting van de starrentritser dankbaar.

Hij is een vaardig scribent.

Daarom namen we hem zo ernstig.

En nemen thans afscheid met het prettige gevoel dat we geen monnikenwerk deden, en niet de oude knol van Don Quijot de la Mancha bereden. Geleid dat de driestarrenschrijver ons te hoog taxeert om tegen windmolens te vechten.

Dat laatste deden we ook niet.

Wil iemand ons werk juist typeren dan zegge hij dat we, om in de militaire terminologie („de vijfde kolonne”) te blijven, de ontsteking haalden uit een bom.

Deze was niet met kwaadaardige bedoelingen geplaatst.

Dat geloven we thans gaarne.

Maar ze had wel het effect van een bom kunnen hebben.

Er werd gewaarschuwd tegen een vijfde, dus heimelijke, kolonne in onze kerken: subjectivistisch, spiritualistisch, dopers.

Daarbij spitsten we de oren.

Omdat in de laatste tijd meer over zulk een subversieve stroming in onze kerken geschreven en gesproken is.

Thans bleek dat de driestarrenschrijver in De Poortwake wel over een vijfde kolonne schreef, maar geen vijfde kolonne bedoelde.

Waarvan acte.

G. Visee

BOEKBESPREKING

Dr. H. Mulder - D. ter Haar. **Ziet hoe dat u God bemint**. J. H. Kok n.v., Kampen.

Een klein boekje, bedoeld als belijdenisgeschenk „dat de weg wil doen zien, waarlangs God zijn heil heeft doen komen”. Het opent op blz. 4 met een foto van de kerk van de geboorteaankondiging in Nazareth, waarnaast op blz. 5 de tekst van Lukas 1. 30-35, waaronder aan de voet van deze bladzijde een korte toelichting bij de foto. Totaal 51 foto's met als toegift een foto van de Westerkerk in Delft en van de Nieuwe kerk in dezelfde stad. Deze beide foto's na elkaar dienen wel om de „interkerkelijke” opzet van het boekje te accentueren?

G. Visee

PERSSCHOUW

Over de schorsingen etc. van 1944

De uitstoting uit het kerkverband, de schorsingen en de afzettingen welke door de generale synode van 1943/45 werden verricht laten de synodaal-Gereformeerde Kerken niet met rust.

Zonder één uitzondering kwamen ze op alle sedert 1945 samengekomen synoden van deze Kerken opnieuw aan de orde.

Daarover moet ieder die het wel meent met de kerk zich verheugen. Want het is een bewijs

dat in de synodale kerken niet allen zich bij het toen gepleegde onrecht neerleggen.

Ook bij de nog steeds zittende synode van Groningen-Luntheren waren bezwaarschriften ingediend tegen de synodale tuchttoefening uit de oorlogsjaren.

Zoals men heeft kunnen lezen heeft deze synode onlangs een voorstel om de daarop betrekking hebbende bij haar ingekomen bezwaarschriften niet te behandelen verworpen met 26 tegen 26 stemmen!

Over deze synodale beslissing ontspon zich onmiddellijk een perspolemie.

We willen onze lezers daarvan iets meedelen.

Dadelijk nadat de genoemde beslissing gevallen was reageerde Prof. Herman Ridderbos daarop in het Gereformeerd Weekblad.

Hij wees er op dat de behandeling van de bezwaarschriften tegen de synodale manipulaties uit de veertiger jaren door acht achtereenvolgende synoden de kerken zeeën van tijd, schatten gelds en een grote mate van prestige heeft gekost en dat geen enkele instantie die tot rechtspreken geroepen is het zich veroorloven kan zonder aan het rechtsbesef te kort te doen eendeloos dezelfde zaken in behandeling te nemen. De kerken hebben niet gehandeld naar de regel van het **lites finire oportet**: aan het procederen over een bepaalde zaak moet een einde komen.

Naar het oordeel van Prof. Ridderbos was wat de synoden tijdens de wereldoorlog in leeruitspraken, schorsingen enz. presteerden volkomen wettig en rechtmatig. Het feit dat de vervangingsformule c.a. in 1959 terzijde gesteld werd verandert daaraan **niets**. Want de synode welke deze ter zijde stelling tot stand bracht verklaarde immers tegelijk en uitdrukkelijk dat de leeruitspraken volkomen rechtmatig waren. Daarom is de stelling dat door de ter zijde stelling van

de leeruitspraken aan de schorsingen enz. de rechtsgrond ontnomen is beslist ongegrond. Zij zal voor Prof. Ridderbos altijd een raadsel blijven.

Na dit alles opgemerkt te hebben schreef hij dan het volgende:

Ik zou er ook geen woord meer aan verspillen, ware het niet dat de Synode thans in Lunteren, plotseling het roer schijnt te willen wend en aan de laatst overgebleven Mohikanen der „bezwaarden” dan eindelijk datgene schijnt te willen geven, wat aan hun heerschen van vroeger altijd consequent is ontzegd: de Synode heeft nl. vlak voor zij haar verblijf in „De Blijde Werelt” afbrak, het voorstel van haar Commissie om niet in te gaan op desbetreffende verzoeken (nl. alsnog de tuchtmaatregelen van 1942/44 te desavoueren) met 26-26 stemmen verworpen. Men leze goed! Niet het verzoek om desavouering van het ganse beleid van 1942/44 heeft zij verworpen maar het voorstel om op dit verzoek niet in te gaan. Het bulletin van de informatiedienst deelt mee, dat toen dit voorstel dan bij staking van stemmen verworpen was, de praeses dr. P. G. Kunst daarop voorstelde de behandeling van de zaak af te breken teneinde eerst beraad te voeren over de vraag, wat de gevolgen zijn van deze stemmingsuitslag.

Het is te begrijpen, dat men aan nader beraad toen wel enige behoefte had. Het was nog meer begrijpelijk geweest, wanneer men zich van te voren had ingedacht wat de gevolgen zijn van deze stemmingsuitslag. Thans zijn we in een soort van niemandsland. Het verzoek om het rechtsherstel van 1942/44 niet langer voor zijn rekening te nemen, heeft men niet willen afwijzen. Men heeft dit verzoek óók (nog) niet aanvaard. Men is er halverwege in blijven steken en is toen naar huis gegaan voor nader beraad.

Het is te hopen, dat dit beraad iets oplevert, dat ons weer uit dit slop brengt. Ik denk, dat de Synode zich daarbij vóór alles moet realiseren in deze niet op twee gedachten te kunnen hinken. Men kan in dit geding niet tegelijkertijd ja en neen zeggen. Tegen de vrijgemaakten niet én óók niet tegen degenen, die het recht van de Gereformeerde kerken in de jaren 1942 e.v. erkend en gehandhaafd willen zien. Ik vrees, dat men ja en neen tegelijk wil. Natuurlijk (zo denk ik tenminste nu nog!) wil deze Synode achteraf de vrijmaking niet honoreren. Maar dan moet ze ook niet zeggen: het rechtsbestel, waaronder de vrijmaking plaats vond, nemen wij niet meer voor onze rekening. Zij hééft dit laatste nog niet gezegd. Ze is tussen twee stoelen op de grond gaan zitten. En heeft toen om beraad gevraagd.

Het is altijd een weinig elegante zaak om een vergadering, waaraan men zelf geen deel heeft, te kritiseren. Men laadt de kwade schijn op zich te nemen, dat men het beter weet en beter kan dan een ander. Ik verkeer niet in die waan. En ik heb steeds veel respect voor kerkelijke vergaderingen. Toch kan ik niet nalaten, juist vanwege dit respect thans het sein op rood te zetten en aan de Synode te vragen om, uit wat voor goede bedoelingen ook, geen ja- en neenhouding aan te nemen tegenover een zaak, die dat niet toelaat. Er is toen recht gehandeld óf er is toen onrecht gepleegd. Daarover gaat het. En daar kunnen latere beslissingen niets aan af- of toedoen. Met woorden als: „niet meer voor zijn rekening nemen” schiet niemand iets op, noch de vrijgemaakten noch wij. Wil men de strijd, die de Synodes van 1942-1944 voor wat zij als het recht der kerk zagen hebben gevoerd, niet afvallen, dan moet men de vrijgemaakten daarover niet door vage bewoordingen in het onzekere laten. Dan moeten dezen weten, dat de door ons zozeer gewenste verzoening met hen niet betekent, dat wij twijfelen aan de rechtmatigheid van onze zaak. Daar hebben ze recht op. En wil men deze Synodes wél afvallen, dan moet men dat ook maar liever zeggen, opdat degenen, die gemeend hebben in die strijd een rechtvaardige zaak voor te staan, óók hun conclusies kunnen trekken.

Op dit artikel van Prof. Ridderbos reageerde Dr Okke Jager in „De Strijdende Kerk” aldus:

Prof. Dr. Herman Ridderbos is bezwaard geworden. Voor het eerst in de kerkgeschiedenis maakt hij zich ernstig ongerust over de koers die de Synode „schijnt” te willen inslaan met betrekking tot wat hij „de vrijmaking van prof. Schilder c.s.” noemt. Hij kan er nu voor het eerst inkomen — in dat eigenaardige gevoel dat velen al zolang vertrouwd is: dat bij het woord „Synode” er meteen een rood lampje gaat branden.

Natuurlijk schrijft hij: „Ik heb steeds veel respect voor kerkelijke vergaderingen”, maar er moet wel iets aan de hand zijn, als prof. Ridderbos het nodig oordeelt om openlijk te betuigen wat iedereen al wist: dat hij trouw synodaal is.

Wat is er gebeurd? Het voorstel van de synode-commissie om niet in te gaan op de verzoeken om de tuchtmaatregelen van 1942-44 te desavoueren, is met 26 tegen 26 stemmen ver-

worpen. Prof. Ridderbos schrijft: „Natuurlijk (zo denk ik tenminste nu nog!) wil deze Synode achteraf de vrijmaking niet honoreren.” Maar hij is bang dat de Synode toch een beetje die kant zal opgaan. En daarom geeft hij voor de zoveelste keer een terugblik op de historie: de ficatieuitspraken, blijkens de aanvankelijke aanvaarding door alle partijen bijzonder geschikt om aan de twisten een einde te maken. Hij verzwijgt hoe na die aanvankelijke aanvaarding Toelichting en Prae-advies de twisten weer deden oplaaien. De pacificatie-uitspraken waren er, maar de pacificatie was er niet.

Later, toen „de omstandigheden geheel veranderd waren en de kerk niet meer door twisten uiteen gereten was” (prof. Ridderbos noemt hierbij niet hoe de kerk — hij denkt hierbij alleen aan onze kerk — in 1959 door meningsverschillen over 1944 in onrust kwam) konden de „crisismaatregelen” (hij bedoelt hier alleen de vervangingsformule en niet de tuchtmaatregelen, al waren dat óók crisismaatregelen), opgeheven worden.

Maar daardoor is z.i. niet de rechtsgrond ontvallen aan de kerkelijke wettigheid van al die maatregelen die hun doel niet bereikt hebben en van de formule die terzijde werd gesteld.

De Synode schijnt daarover nu anders te gaan denken. Prof. Nauta heeft daar trouwens in 1959 al voor gewaarschuwd: dat de terzijdestelling van de vervangingsformule zou uitlopen in de conclusie dat de „rechtsgrond” van de schorsingen vervallen is.

Als de Synode van 1959 meteen na het terugnemen van de leeruitspraken ook de daaruit voortgevloeide schorsingen had opgeheven, hadden wij in dat jaar de hereniging kunnen beleven. De vrijgemaakten die toch nog niet aan die hereniging zouden hebben meegedaan, waren dan door de herenigde vrijgemaakte kerk als een secte gebrandmerkt. Maar onze Synode bleef halverwege steken, al wist zij dat de vrijgemaakten pas ná het opruimen van twee hindernissen met de besprekingen over onze hereniging konden, beginnen. Zouden zij toch nog weer over derde en vierde hindernissen zijn begonnen? Dan hadden zij zich niet aan hun woord gehouden. Maar wij hebben hun de kans niet gegeven om te tonen, of zij zich wél of niet aan hun woord wilden houden. Zij hebben duidelijk en dikwijls gezegd: er zijn twee struikelblokken. Daar houden wij hen aan. Als de Synode nú het tweede struikelblok opruimt, dán kunnen wij zien, wat zij met „vrijmaking” en met „hereniging” bedoeld hebben. Dan zitten zij er aan vast. Dat kon wel eens een benauwende bevrijding voor hen worden.

Maar misschien zal de kerkvaderlijke cri de coeur van prof. Ridderbos onze Synode nog zó afremmen, dat de vrijgemaakten weer opgelucht kunnen ademen: gelukkig, alles kan blijven zoals het was!

Het artikel van prof. Ridderbos is voer voor vrijgemaakte psychologen en een vette kluij voor prof. Kamphuis; het brengt de vrijgemaakten in een gevaarlijke verleidingssituatie: zij krijgen hun zin, als zij hun zin niet krijgen! „Geen vrijgemaakte kijkt er naar om”, zegt prof. R. over de verzoeken die door onze Synode besproken worden. Dat is gelukkig niet waar. Er zijn vrijgemaakten die hopen dat het zo zal gaan als prof. R. het wenst; de weerstand van onze Synode betekent voor hen immers juist de weg van de minste weerstand. Er zijn ook vrijgemaakten die hopen dat de Synode het tweede struikelblok zal opruimen, al zijn zij er tegelijk bang voor, omdat zij daar dan wel op móeten reageren.

Het getal van hen die „altijd weer dezelfde zaken bij de Synode aanbrengen” is volgens prof. R. nu zó geslonken dat hij over „de laatst overgebleven Mohikanen der bezwaarden” spreekt. Maar als er iemand een laatste overgebleven Mohikaan is, dan is het prof. Herman Ridderbos. Hij is zo wat de enige die nog telkens opkomt voor de rechtmatigheid van 1942-44. Hij weet dat ook wel, en juist daarom is hij zo ongerust. Hij schrijft met de geprikkeldheid van iemand die terrein verliest. De stemmenverhouding op de Synode (26 tegen 26) en het voorstel van dr. Zinga en dr. Vellenga doen hem uitroepen dat de Synode „plotseling het roer schijnt te willen wend en.”

Een volkomen onverwachte koerswijziging? Prof. Nauta zag het in 1959 al aankomen.

De steeds slinkende „bezwaarden” krijgen volgens prof. R. (voorlopig nog „naar het schijnt”) ineens de halve of de hele Synode op hun hand! Daaruit blijkt al wel, dat er méér aan de hand is dan dat „een enkele kerkeraad en voorts een tiental personen” zich druk maken over wat allang niet meer ter tafel had mogen komen.

Natuurlijk zou Prof. R. wel graag willen dat er alleen nog maar zo'n klein groepje achterblijvers was. Maar de werkelijke situatie is, dat de groep van predikanten, ouderlingen en gemeenteleden die 1942-44 niet meer als „een rechtvaardige strijd” willen handhaven, elk jaar groeit. Dat weerspiegelt zich op de Synode.

Wij willen ditmaal over heel deze situatie geen oordeel uitspreken. Het gaat nu alleen om een situatie-tekening. Men kan zeggen dat in

elke situatie-tekening toch ook het eigen oordeel tussen de regels door leesbaar wordt en dat zelfs de weergave van de feiten door de instelling van de observator wordt beïnvloed. Het past bij onze tijd om voor zo iets oog te hebben en daar allerlei relativistische en subjectivistische conclusies uit te trekken. Prof. R. gaat tegen deze tijdgeest in door absoluut te redeneren volgens het zwart-wit-schema: „Er is toen (in '42-'44) recht gehandeld óf er is toen onrecht gepleegd.” Het is ja of nee! Wij zijn zulke geluiden niet meer gewend in onze tijd van „enerzijds” en „anderzijds”. Prof. Kamphuis zal van dit zwart-wit-schema niet vreemd opkijken; hij kan dit radicale óf-óf alleen maar onderstrepen. Vele vrijgemaakten zullen dit een eerlijk en gezond geluid vinden en van harte met prof. R. instemmen, als hij waarschuwt voor „vage bewoordingen” die de vrijgemaakten „in het onzekere laten”. Dat is koren op hun molen.

Maar — om nu zonder beoordeling de bestaande situatie te tekenen — in onze kerken groeit steeds meer het besef dat er vele kanten aan elke zaak zitten en dat goede bedoelingen verkeerde resultaten kunnen opleveren en dat wij later een ander licht gekregen hebben op wat er in 1942 had moeten gebeuren. In onze kerken wordt men met de dag voorzichtiger in het gebruik van termen zoals „strijden voor een rechtvaardige zaak” en „recht óf onrecht”.

De meesten die over 1942 nog wel eens iets zeggen, noemen het „een zaak met allerlei achtergronden” die „niet zo eenvoudig ligt”. De meesten zijn er verlegen mee. „Een ordeloos debat”, zei het vrijgemaakte Gezinsblad over de discussie op onze Synode; dat hadden ze — van hun kant bekeken — moeten toejuichen: deze wanorde wijst op verlegenheid.

Prof. Ridderbos is niet verlegen, en het Gezinsblad is het ook niet. Maar ook al zou de stemmenverhouding na het artikel van prof. R. veranderen in 27-25, wegens de waarschuwing: „wil men de Synodes van '42-'44 afvallen, dan moet men dat ook maar liever zeggen, opdat degenen die gemeend hebben in die strijd een rechtvaardige zaak voor te staan, óók hun conclusies kunnen trekken” (pas op! weet wat U doet! zij zullen conclusies trekken! denk aan de gevolgen!) — ook al zouden er enkele Synodeleden onder de indruk van deze volzin van prof. R. zich omdraaien (van de éne groep Mohikanen naar de andere), dan nog valt het nooit meer uit onze kerkgeschiedenis weg te werken dat het commissievoorstel („laat alles blijven zoals het is”) met 26 tegen 26 stemmen is verworpen. De „ordeloosheid” komt zwart op wit in de Acta.

Volgens prof. R. zou de zaak héél anders staan, als er maar enige kans was op hereniging. Hij schrijft: „Ik ben er van overtuigd, dat wanneer de vrijgemaakte kerken zich in die geest ook maar enigmatische tot ons zouden keren, er een golf van bereidheid en sympathie zou gezien worden in onze kerken om hen tegemoet te treden”. Dat moeten alle betrokkenen beamen. Vele vrijgemaakten zien het besluit van hun Synode van 1961 (Assen) als een zonde. Maar zij begrijpen niet, waarom prof. R. tegenover het tweede struikelblok voor hun besef twee methoden voorstelt: één voor intern gebruik (nu geen vrijgemaakte naar ons omkijkt) en één voor extern gebruik (als er kans was op hereniging).

Die kans was er, in 1959. Als wij toen twee stappen hadden gedaan inplaats van één, waren wij nu niet — om met prof. R. te spreken — „in het slop”, „in een soort van niemandsland”, „tussen twee stoelen”.

Als wij toen niet halverwege waren blijven steken, zou de Synode nú niet halverwege zijn blijven steken.

Zo schreef dr. Okke Jager.

Wij geven de artikelen van Prof. Ridderbos en dr. Okke Jager ter informatie aan onze lezers door.

En wachten af!

C. V.

INGEZONDEN

DANKBAARHEID EN ZORG

Dankbaarheid.

Momenteel zijn er twee gereformeerde scholen voor ULO in het westen des lands, één te Rotterdam en één te Rijswijk. Met dankbaarheid kan worden gememoreerd, dat op 1 september bovendien de gereformeerde ULO scholen te Vlaardingen en Bloemendaal hun deuren openen. Het merendeel van de kinderen in de Randstad Holland kan dan één van deze ULO scholen bezoeken, waar het onderwijs gebonden is aan de leer, die in de Gereformeerde Kerken geleerd wordt.

Zorg.

Beide bestaande ULO scholen hebben thans 7 leerkrachten en één vacature, waarin tot op heden niet kon worden voorzien. Bovendien

ontstaan in september nieuwe vacatures, doordat beide scholen een leerkracht afstaan als hoofd van de nieuw opgerichte ULO-scholen in Rotterdam ook nog een leerkracht aan het Lyceum. Ook de nieuwe ULO school te Bloemendaal heeft waarschijnlijk nog een vacature.

Onlangs is een bijeenkomst gehouden van moderamenleden en (a.s.) hoofden, waarin deze personeel-nood is besproken en met name de vraag, hoe wij elkaar hierin tot een hand en een voet kunnen zijn. Door onderlinge aanpassing van het lesrooster, vrije middagen op verschillende dagen van de week en dergelijke, is wel enige hulp te bieden en de bereidheid hiertoe is ten volle aanwezig, maar een tekort van 3 of 4 leerkrachten op een behoefte van 8 of 9, zoals per 1 september te Rotterdam het geval kan zijn, is alleen op te lossen als geschikte sollicitanten zich melden op de advertenties, die herhaaldelijk in de verschillende bladen verschenen zijn en nog zullen verschijnen (zie ook dit nummer). Of zijn er geen capabele krachten meer, die mede hun gaven willen geven aan het onderwijs van de jeugd der kerk, om zo de ouders te helpen bij het vervullen van de belofte, gedaan bij de doop van hun kinderen?

P.S. Niet alleen de ULO, maar ook de gereformeerde L.O. scholen hebben herhaaldelijk de moeite van moeilijk te vervullen vacatures, zie o.a. de advertentie van Rotterdam-Zuid in dit nummer.

KERKNIEUWS

Beroepen te Ten Boer: B. van Riet te Pieterburen; te Wormer: A. H. Algra te Gorinchem; te Rouveen: T. Boersma, te Urk; te Oldenzaal-Glanerbrug: J. Geersink te Zuidwolde.

Generale Synode. Alle stukken voor de a.s. synode dienen aldus te worden geadresseerd: Generale Synode van de Geref. Kerken in Nederland p.a. roepende Kerk te Rotterdam-Delfshaven. Postbus 6145 Rotterdam-7.

Kerkbouw. De Geref. Kerk van Beilen kocht een stuk grond om daarop een kerk te bouwen.

Ds. J. Snijder. De hoofdlegerpredikant ds. B. A. Bos heeft kapitein ds. J. Snijder legerpredikant in Ermelo gevraagd de geestelijke verzorging bij de K(oninklijke M(ilitaire) A(cademie) op zicht te nemen. Ds. Snijder heeft zich daartoe bereid verklaart. Zijn benoeming moet nog door de Commissie interkerkelijk contact in overheidszaken — militair (het Cio-U.) worden bekrachtigd.

ADRESSEN :

Ds. A. Veeffkind, Desdemonastraat 12, Hoogvliet; **Harderwijk: Contact-adres** militairen, H. Knol, Deventerweg 22a, Harderwijk.

NAAR EEN EIGEN TEHUIS

Weer twee.

In de afgelopen week waren er weer twee. Twee jongetjes. Twee broertjes. Acht en zeven jaar oud. De rechter is genoodzaakt hen aan het gezag van de ouders te onttrekken. Zij kunnen niet onmiddellijk aan de zorgen van een pleeggezin worden toevertrouwd. Daarvoor zijn zij te lang en te ernstig verwaarloosd.

Daar de Stichting reeds lang met deze kinderen te maken heeft vroeg de overheid ons te bemiddelen bij het zoeken van een tehuis, waar de kinderen voorlopig heen kunnen. Een eerste poging mislukte. Dit betekent tevens, dat wij een beroep zullen moeten doen op een z.g. neutraal tehuis.

Week-makerij?

Schrijven wij dit om U week te maken? Wie dit denkt is er beslist naast. Het werk van de Stichting is te reëel om er een sentimenteel gedoe van te maken. Wij zouden het ook niet kunnen.

Waarom we het dan wel schrijven? De nood van deze kinderen is Uw nood. Het is de nood van de kerkgemeenschap en pas daarna de nood van de Stichting. De Stichting is immers niet anders dan een hulpporgaan van de kerken!

Hoe U en wij dan kunnen en willen helpen? In oktober 1960 hebben de kerken geantwoord met: Er moet een tehuis komen.

Hiervoor voeren wij gezamenlijk een aktie.

Ook de bouwcommissie.

Alle plannen zijn uitgewerkt. Zodra de bouwvergunning afkomt kan onmiddellijk met de bouw worden begonnen. De bouwcommissie overweegt alle mogelijkheden die tot bespoediging kunnen leiden. Zij komt daarbij voor gesloten deuren te staan, doch laat zich hierdoor niet afschrikken. Wat dicht is kan worden open-gemaakt, al moet er dan wel heel voorzichtig bij worden genmanoevreerd. Dit is zeker: er wordt achter de schermen hard gewerkt!

Wat doen wij?

Doorgaan met de aktie. Wij laten ons niet ophouden door de traagheid van ambtelijke instanties. Wij blijven vol goede moed. Wij geloven, dat de Here deze arbeid zal doen gelukken.

Wij.....

Daar behoort U ook toe. Hoe U dit kunt doen? Door te zorgen, dat het geld er komt. Ook nog op een andere manier. U kunt het ons gemakkelijk maken door Uw gift van een „toelichting” te voorzien. Een kleine omschrijving kan ons stimuleren. Uw bemoediging, uitgedrukt in woorden, doet ons goed en maakt de aktie tot een vreugde.

Zonder nadere omschrijving werden ontvangen 5 giften van elk f 25,—, alsmede een van f 500,—, f 5,— en f 10,— „Voor Johanna” f 100,— en „uit dank voor Folkert Menno” f 5,—.

Van de gecombineerde Mannen- en Vrouwenverenigingen te Grotégast ontvingen wij f 20,— en van die te Rijnsburg f 61,21. Deze laatste

zijn geen onbekenden. Van ouders te Utrecht werd f 5,— ontvangen, terwijl hun beide kinderen er f 10,— van maakten.

De Mannenvereniging te Den Helder deed het tehuis met f 17,50 meedelen in de feestvreugde van de gehouden jaarvergadering. Een door een klas van de Geref. School te Hattem gehouden collecte bracht f 3,50 op. Door de bemiddelaar werd er f 6,50 aan toegevoegd. De Geref. K.V. en M.V. te Neede stuurden gezamenlijk f 25,—.

De van enkele vrouwenverenigingen ontvangen giften zullen door ons aan mej. de Hoog worden doorgezonden, zodat deze t.z.t. in „Rondom het Woord” op verantwoording kunnen rekenen.

Dit is het voor deze keer. Met grote belangstelling zien wij weer uit naar de volgende verantwoording.

Ontvangen over de laatste veertien dagen

van kerken	f 1.337,86
van particulieren	„ 1.183,50
totaal:	f 2.521,36

Bijdragen ontvangen wij gaarne op postrekening nr. 52325 t.n.v. Stichting Gereformeerde Kinderbescherming, Beatrixlaan 37, Ede.

Vereniging tot Bevordering van Gereformeerd Onderwijs te Rotterdam

HERHAALDE DRINGENDE OPROEP

Aan de van bovengenoemde Vereniging uitgaande Lagere school in Rotterdam-Zuid

moet per 1 Mei a.s. voorzien worden in een vacature voor:

Onderwijzer(es)

Zij die dit voorjaar examen hopen te doen gelieven ook te solliciteren. Sollicitaties voor indiensttreding op een later tijdstip zijn ook hartelijk welkom.

Verplaatsingskosten besluit is van toepassing.

Het gemeentebestuur verleent steeds volle medewerking voor het verkrijgen van een woning.

Neemt U vooral kennis van het ingezonden stuk in dit blad.

Inlichtingen bij en sollicitaties aan het H.d.S. B. F. Mulder, Langenhorst 161, Rotterdam-23. Tel. 010-74692 of bij de secretaris: W. A. Prud'homme van Reine, Harddraverstraat 46A, Rotterdam-4. Tel. 010-84305.

LEDEN VAN DE GEREFORMEERDE PERSVERENIGING „OPBOUW”

denkt U aan onze JAARVERGADERING, welke D.V. gehouden zal worden op ZATERDAG 25 APRIL A.S.?

Op deze vergadering (uiteraard uitsluitend toegankelijk voor leden van de Persvereniging) hoopt voor ons te spreken Ds G. Visee van Kampen over het onderwerp: „RONDOM DE KERK”.

Een convocatie zal tijdig worden toegezonden.

Vereniging tot Bevordering van Gereformeerd Onderwijs te Rotterdam

HERHAALDE DRINGENDE OPROEP

Aan de van bovengenoemde Vereniging uitgaande U.L.O.-school

moet voor direct voorzien worden in één vacature en per 1 September a.s. in nog twee vacatures voor:

Leraar

(in vaste dienst)

Bevoegdheden voor één of meer der volgende vakken is gewenst

Duits-Engels-Wiskunde of Handelskennis

Twee vacatures zijn het gevolg van promotie.

Verplaatsingskosten besluit is van toepassing.

Het gemeentebestuur verleent steeds volle medewerking voor het verkrijgen van een woning.

Neemt U vooral kennis van het ingezonden stuk in dit blad.

Inlichtingen bij en sollicitaties aan het H.d.S. H. Hooimeyer, Lisplein 5, Rotterdam-11. Tel. 010-81365 of bij de secretaris: W. A. Prud'homme van Reine, Harddraverstraat 46A, Rotterdam-4. Tel. 010-84305.

BETALING ABONNEMENTSGELDEN

1 april begint de 8e jaargang van OPBOUW. We verzoeken onze abonnees die per jaar betalen f 10,—, en die per halfjaar betalen f 5,— te willen overmaken op onze postrekening 233117 t.n.v. Drukkerij Steenberg te Zeist, met bijvermelding voor OPBOUW.

Dit bespaart U hoge incassokosten en ons veel extra werk.

De administratie

Drukkerij Steenberg

ZEIST - TELEFOON 03404 - 12452

Periodieken

Boekwerken

Handelsdrukkerij